

СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

У статті розглянуто види інформаційної інтервенції в українське суспільство в контексті її впливів на його масову свідомість. Обґрунтовано структуру інформаційної інтервенції в українське суспільство, охарактеризовано кожен з її складових, а також запропоновано практичні рекомендації щодо першочергових заходів держави для протидії цьому явищу, що вже досягло рівня загрози національній безпеці України.

Досвід міжнародного життя засвідчує, що поява на політичній карті світу нової держави викликає неоднозначне ставлення до цієї події переважної частини суб'єктів геополітичних стосунків. Так і Україна для одних стала фактором посилення їх власних позицій у міжнародних відносинах, зміцнення національної безпеки та недоторканності кордонів, для інших же – це порушення певного балансу геополітичних складових, які необхідно максимально швидко відновлювати на свою користь, а також загроза, хоча б гіпотетична, формування нових міждержавних спільнот, небажаних, а часом небезпечних, для існуючого статус-кво, що влаштував їх у геополітичному плані. "А тому як одні, так і інші групи країн прагнуть використати всі можливості для максимального впливу на становлення молоді держави у власних стратегічних інтересах, використати ситуацію навколо неї для посилення своїх позицій та послаблення можливих опонентів" [1: 1].

Однак як союзники, так і опоненти за цих умов прагнуть обов'язково закріпитись в інформаційній інфраструктурі новоствореної держави, максимально використовуючи для цього всі доступні засоби – від формування власного журналістського лобі до явної чи прихованої підтримки певних політичних сил, у зміцненні яких зацікавлені країни з усталеними політичними системами. Коли ж мова йде про становлення пострадянських європейських держав, у тому числі й про Україну, то однією з характерніших їх особливостей є те, що кожна з них почала приділяти посилену увагу до формування власної національної інформаційної інфраструктури, водночас розглядаючи її важливим чинником національної безпеки.

На думку автора, інформаційна інтервенція – це комплекс цілеспрямованих, скоординованих у часі заходів, що забезпечують подання каналами розповсюдження та телекомунікацій масової тенденційної інформації у заздалегідь заданому режимі або її інтерпретацію в потрібному ракурсі з метою впливу на суспільну думку і прийняття рішень в іншій державі, а також інформаційні технології й інформаційна техніка та обладнання іноземного виробництва, споживачами якої є мешканці країни-об'єкта інформаційної інтервенції.

Проаналізувавши та просинтезувавши ситуацію в інформаційному просторі України, можна прийти до висновку, що інформаційну інтервенцію в українське суспільство можна поділити на *духовну та матеріальну*. Метою статті є більш детальний їх розгляд.

Духовна інформаційна інтервенція. Визначення духовної інформаційної інтервенції, на думку автора, можна дати як комплекс цілеспрямованих, скоординованих у часі заходів, що забезпечують подання каналами розповсюдження та телекомунікацій масової тенденційної інформації у заздалегідь заданому режимі або її інтерпретацію у потрібному ракурсі з метою впливу на суспільну думку і прийняття рішень в іншій державі.

У свою чергу духовну інформаційну інтервенцію доречно розділити на зовнішню та внутрішню.

Зовнішня духовна інформаційна інтервенція. У більшості своїй саме цей підвид інформаційної інтервенції і сприймається як власне інформаційна інтервенція, оскільки і є зазначени вище комплексом заходів, що забезпечують подання каналами розповсюдження та телекомунікацій як країни-інформаційного інтервента, так і країни-об'єкта інформаційної інтервенції, масової тенденційної інформації.

Зовнішня духовна інформаційна інтервенція відбувається, в основному, у чотирьох виглядах: прикордонна, загальна, хакерська та "заробітчанська".

Прикордонна зовнішня духовна інформаційна інтервенція відбувається внаслідок того, що радіохвилі трансляції передач телевізійних та радіостанцій прикордонних з Україною держав немає можливості зупинити на кордоні, оскільки вони розповсюджуються по специфічним фізичним законам у певному радіусі, що залежить лише від потужності передавача і тому часто охоплює й територію сусідніх держав. За радянських часів боротьба із цією, так званою "ідеологічною інтервенцією", велася рішучими радикальними методами – з допомогою "глушилок", тобто потужних радіопередавачів, що працювали на хвилях інформаційних радіоінтервентів, створюючи їм перешкоди, а простіше кажучи "глушили" їх передачі і перешкоджали впливу на свідомість громадян.

З отриманням Україною незалежності подібні методи були засуджені і національний простір залишився взагалі без будь-якої охорони, оскільки радикальні методи не використовувалися, а інших малопотужна інформаційна галузь України, що сама знаходилася у стадії становлення, напрацювати так і не змогла. У результаті цього наш національний інформаційний простір залишився відкритим і незахищеним, чим і скористалися інші країни, використовуючи це у власних інтересах. 16 областей України з 25-ти є прикордонними і їх телерадіоефір заповнений продукцією станцій сусідніх країн: Росії, Білорусі, Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, Молдавії, Туреччини та ще й невизнаної Придністровської Молдавської Республіки. Наприклад, у Львові лише в ФМ-діапазоні приймається біля 30 іноземних радіостанцій та близько тисячі супутникових телерадіопрограм [1: 76].

Помітною є присутність зарубіжних мовників і в радіопросторі України. Добре відомі українському слухачеві "Русское радио" и "Маяк" (Росія), радіостанції "Голос Америки" та "Свобода" (США), BBC (Великобританія), "Німецька хвиля" (Німеччина) тощо.

Стосовно України даний підвид інформаційної інтервенції застосовується в повному обсязі. Для її запровадження країнами-інформаційними інтервентами використовуються всі можливі різновиди інформпродукції інформаційної інтервенції та канали їх розповсюдження: телевізійні, радійні, пресові, видавничі, інтернетівські тощо. При цьому інформпродукція використовується як власного виробництва, так і виготовлена в Україні – на замовлення інформаційних інтервентів, основними з яких є США та Росія. І канали розповсюдження тут теж використовуються як власні (телерадіотранслятори, супутникові канали, інтернет, книжкова та пресова продукція), так і українські (більшість телерадіоканалів траншують продукцію іноземного виробництва, газети та журнали (відверто і приховано) друкують матеріали закордонних авторів, книжні магазини, у більшості своїй, заповнені продукцією російського та білоруського походження, на інтернет-сайтах значна частка інформації іноземного виробництва тощо).

Слід зазначити, що присутність ЗМІ іноземних (насамперед – російських) країн, особливо – електронних, в інформаційному просторі України є досить високою. З одного боку, це сприяє диверсифікації джерел отримання інформації, розвитку конкурентного середовища на ринку ЗМІ, підвищенню якості телерадіопрограм, а з іншого – створює можливості для формування суспільної думки в Україні в інтересах зарубіжних держав.

Хакерська зовнішня духовна інформаційна інтервенція. Це відносно новий підвид інформаційної інтервенції, проте після хакерських атак на комп'ютерну систему органів центральної влади Естонії весною 2007 року, які, з великою вірогідністю, відбулися зі сторони російських джерел, його сміливо можна відносити до потенційних загроз українській державі та суспільству, оскільки, поза сумнівом, така підготовча робота до проведення відповідних акцій ведеться і проти України. За даними американського Інституту комп'ютерної безпеки, найбільш широко хакерами використовуються наступні методи: підбір ключів, паролів – 13,9% від загальної кількості; заміна IP-адрес – 12,4%; ініціювання відмови в обслуговуванні – 16,3%; аналіз трафіку – 11,2%; сканування – 15,9%; підміна, нав'язування, переупорядкування або заміна даних, що передаються мережею – 15,6%; інші методи – 14,7% [2: 44].

"Заробітчанська" зовнішня духовна інформаційна інтервенція. За останніми даними ООН нині за кордоном на заробітках перебуває близько 8 мільйонів громадян України [3: 55], що є найчисленнішою у світі "заробітчанською діаспорою", оскільки вона вже складає 10,6% від усієї її кількості у 75 млн. осіб. Усі вони перебувають під дією інформаційних потоків країн перебування, що суттєво впливають на формування індивідуальної свідомості кожного з них. Враховуючи те, що їх чисельність складає 17,3% від усієї кількості населення України, а також те, що це найбільш працьовиті та життєво активні громадяни, автор вважає доречним визнати інформаційний вплив на них закордонних джерел інформації одним з підвидів зовнішньої духовної інформаційної інтервенції.

Внутрішня духовна інформаційна інтервенція відрізняється від зовнішньої тим, що це вже не є комплексом цілеспрямованих, скоординованих у часі заходів, оскільки відбувається постійно. Її, свідомо чи несвідомо, проводять власні виробники інформаційної продукції, які, теж з певною метою, забезпечують подання каналами розповсюдження та телекомунікацій масової тенденційної інформації у задалегідь заданому режимі або її інтерпретацію у потрібному ракурсі з метою впливу на суспільну думку і прийняття рішень на території України: державними органами, політичними силами, соціальними спільнотами тощо.

Основними складовими внутрішньої духовної інформаційної інтервенції є *владний PR, реклама, передвиборчі та політичні технології, власна низькопробна продукція українських ЗМІ та розповсюдження ними іноземної інформпродукції.*

Владний PR. Слово "піар", що прийшло до нас від скороченого англійського поняття "паблік рилейшнз", досить часто використовується під час планування, організації і проведення інформаційної інтервенції. Як відомо під цим слід розуміти "функцію управління, що передбачає

вивчення і аналіз настроїв громадськості, гармонізацію політики організації або особи із суспільними інтересами, сприяє реалізації програми дій, спрямованих на досягнення громадського розуміння та схвалення" [2: 3]. При цьому, на жаль, всі гілки влади, формуючи величезний потік інформації про свою діяльність, намагаються подавати її у привабливому для себе вигляді, уникаючи недоліків та проблем, що спотворює дійсний образ влади та негативно впливає на свідомість громадян з усіма негативними наслідками для єдності та стабільності суспільства.

Реклама. Реклама в українських ЗМІ та поза ними набуває все більше агресивного характеру, чим викликає негативне ставлення до себе зі сторони пересічних громадян, оскільки своїм нахабством та настирливістю дратує їх щодня. Проте, як підвид інформаційної інтервенції вона виконує свою "чорну справу" і наполегливо формує в українському суспільстві споживацькі настрої, що, власне, й потрібно рекламодавцям, метою діяльності яких є швидка розбудова в Україні так званого "суспільства споживання".

Передвиборчі та політичні технології. Між ними, по суті, немає великої різниці, крім того, що перші відзначаються насиченістю акцій протягом короткого періоду (під час передвиборної кампанії), а акції інших розтягнуті в часі. Проте вони є найсуттєвою складовою інформаційної інтервенції, її "вищим класом", оскільки при їх проведенні використовуються всі найсучасніші й найдосконаліші форми і методи впливу на масову свідомість з метою приходу до влади.

Інформаційна продукція українських ЗМІ. Власну продукцію українських ЗМІ теж можна сміливо відносити до проявів духовної інформаційної інтервенції в українське суспільство, оскільки вони формують у масовій свідомості спотворений образ корумпованої і неефективної влади, нинішнього стану державних справ і самого суспільства, відстоюють інтереси своїх засновників, тобто фінансово-промислових, бізнесових та кримінальних груп, пропагують низькі моральні цінності, споживацькі настрої та засилля масової культури, формуючи при цьому нові стереотипи, що докорінно протирічать архетипам і національному менталітету українського народу, менталітету радянської людини, які були притаманні більшості мешканців України, а тому все більше і більше сприяють посиленню маргінального стану, що поглиблює розкол у суспільстві і його деконсолідацію.

Розповсюдження іноземної інформаційної продукції українськими ЗМІ та мережею телекомунікацій – є одним з чинників внутрішньої духовної інформаційної інтервенції: близько 80% ефірного часу телерадіотрансляцій заповнено продуктом неукраїнського походження.

Матеріальна інформаційна інтервенція. Під матеріальною інформаційною інтервенцією слід розуміти інформаційні технології й інформаційну техніку та обладнання іноземного виробництва, споживачами якої є мешканці країни-об'єкта інформаційної інтервенції. Її вплив на суспільну свідомість в Україні відбувається в декількох напрямках.

По-перше, спостерігаючи за масовим засиллям в Україні інформаційних технологій, інформаційної техніки та обладнання іноземного виробництва в торгівлі, на виробництві та в побуті, будь-який пересічний громадянин розуміє, що це є результатом того, що українська економіка і у кількісному, і у якісному аспектах значно відстає від могутніх держав світу. Це породжує в ньому комплекс меншовартості, зменшує впевненість у завтрашньому дні, віру у власну державу, що позначається на рівні патріотизму та консолідації в українському суспільстві, а відтак і на його подальшому прогресивному розвитку.

По-друге, масове засилля інформаційних технологій, інформаційної техніки та обладнання іноземного виробництва та постійна реклама їх на всіх видах українських ЗМІ спонукає до формування в українському суспільстві споживацької ідеології, якій притаманні сумнівні цінності, що посилюють атомізацію та маргіналізацію в суспільстві.

По-третє, впровадження інформаційних технологій, інформаційної техніки та обладнання іноземного виробництва негативно впливають на фізіологічний, інтелектуальний та психологічний стан українського суспільства. Наприклад, стрімке застосування "розумної" багатофункціональної побутової техніки призводить до розвитку гіподинамії людського організму з усіма негативними його наслідками. До того ж, не секрет, що більшість вивільненого тією ж побутовою технікою часу наші громадяни використовують для перегляду телепередач, що теж, як зазначено вище, у більшості своїй, вироблені за кордоном, як, до речі, і самі телевізори. Це, у свою чергу, ще більше підвищує рівень інформаційної інтервенції та її наслідки. Говорячи про фізіологічні наслідки, слід згадати й те, що все більше українців звертаються із симптомами так званих "комп'ютерних хвороб" – коли від довгої праці чи ігор виникають різкий головний біль, запаморочення, нудота і навіть психічні розлади. Особливо небезпечними такі результати комп'ютеризації є для дітей та молоді.

Не слід забувати, що наслідком такого підвиду інформаційної інтервенції є значне зниження інтелектуального рівня громадян, що стає все більшою небезпекою для суспільства. Бо ж, наприклад, якщо колись люди середнього та старшого віку виконували математичні дії "вручну за допомогою голови" (рахували "в стовпчик"), то нині застосовується калькулятор чи комп'ютерна техніка. Не говорячи вже про те, що колись студенти та учні усі реферати, курсові та дипломні роботи

виконували самостійно, а зараз "скачують" з інтернету. Таке глобальне зниження рівня інтелекту людства і значне зростання штучного інтелекту є загрозою не лише для українського суспільства, а й людської цивілізації в цілому.

Більшої уваги й вивчення потребує й стрімке зростання мобільного зв'язку, оскільки випромінювання і передавачів, і самих телефонів теж негативно впливають на людський організм. При цьому мобільний зв'язок значно скорочує кількість безпосередніх контактів між людьми, що також посилює атомізацію українського суспільства.

Отже, можна зробити такі висновки: інформаційна інтервенція в українське суспільство існує і постійно наростає; її форми та механізми вдосконалюються і все суттєвіше впливають на масову свідомість українського суспільства; українське суспільство та держава не готові протистояти зростаючим інформаційним потокам та їх маніпулятивним впливам; інформаційна інтервенція вже створює серйозну загрозу національній безпеці України.

На думку автора, серед заходів держави щодо протидії впливу інформаційної інтервенції на розвиток українського суспільства, першочерговими мають стати наступні кроки:

- забезпечення конституційних прав і свобод громадян в інформаційній сфері;
- формування відкритого і безпечного інформаційного простору;
- досягнення якісного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;
- перетворення виробництва інформаційної продукції та послуг на потужний чинник економічного зростання України;
- значне підвищення рівня інтеграції України до світового інформаційного простору;
- забезпечення збереження власної культурної ідентичності за умов посилення процесів глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Полисаев О.П., Шедяков В.С. Становлення інформаційної інфраструктури України як складової національної безпеки держави . – Гуманітарний інститут НАУ. – 2006. – С. 2.
2. Національна безпека та оборона, 2001. – № 1 – С. 7.
3. Експертна доповідь "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році", підготовлена згідно Розпорядження Президента України від 6.05.2006 р. № 66/2006-рп. – 176 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.01. 2008 р.

Ивановский В.В. Структура информационной интервенции в украинское общество.

Статья рассматривает виды информационной интервенции в украинское общество в контексте ее воздействия на его массовое сознание. Осуществлена аргументированная структуризация информационной интервенции в украинское общество, кратко охарактеризована каждая из ее составляющих, а также предлагаются практические рекомендации относительно первоочередных мер государства с целью противодействия этому явлению, которое уже достигло уровня угрозы национальной безопасности Украины.

Ivanovskiy V.V. The Structure of Information Intervention in the Ukrainian Society.

The article deals with the kinds of information intervention in the Ukrainian society in the context of its influence on the society consciousness. The argued stucturation of information intervention into the Ukrainian society is made, the short characteristic of each of its components is given, and also the practical recommendations concerning prime measures of the state as to the counteraction to this phenomenon, which already has reached a level of threat to national safety of Ukraine are offered.